

Muhabbetullah ve Mehafetullah

İnsan Allah-u Teâlâyı sevmelidir. Çünkü sevgiye sebep olan her güzellik, her kemâl, her cemâl O'ndadır. Hayat, ilim, kudret... gibi ezeli ve ebedî olan kemâl sıfatlar O'nundur. Bunlar ise zâtında sevilirler. Şu kâinata çiçeğinden baharına, zemininden semâsına kadar sevdiğimiz, takdir ve tahsin ettiğimiz herşey Cenâb-ı Hakk'ın Esmâ-i Hüsnâ'sının âyineleridir. Ezelden ebede bütün nimet ve ihsanlar, lütuf ve ikramlar O'nun hazinesinden gelmekte, O'nun kereminden akmaktadır. Nitekim bir ayette mealen şöyle buyrulur:

“Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir.”[1](#)

Öyle ise insan için *“sebebsiz ve bizzât mahbub olan kemal-i mutlak sahibi, Zât-ı Zülkemaî'in ve Zülcemaî'in”[2](#)* sevgisine mazhar olmaktan daha büyük bir saadet düşünülemez.

Evet, insanı Allah'a dost eden ve sevdiren muhabbettir. Kudsî bir hadiste Cenab-ı Hak: **“Ben yerlere ve göklere sığmadım, ancak mümin kulumun kalbine sığımdım. (Yani onun ile bilindim.)”** buyurmuştur. Demek ki, kalp Allah içindir ve ancak O'nun marifet ve muhabbetiyle tatmin olur. Nitekim bir ayette mealen şöyle buyrulur:

“İyi biliniz ki, kalpler ancak Allah'ı zikretmekle (anmakla) huzur bulur.”[3](#)

Bu ayetten de anlaşıldığı gibi, ruhun en büyük gıdası marifetullah, muhabbetullah ve mehafetullahtır. Bunlara zerre kadar mazhar olmak, her şeyin fevkindedir. Bunun içindir ki, Bediüzzaman Hazretleri: *“Kâinat kadar kalbim olsa onu muhabbetle doldurmak isterim.”* diye buyurmuştur. Zira her şeyin temeli ve esası muhabbettir.

Bediüzzaman Hazretleri şöyle buyurur:

“Muhabbet, şu kâinatın bir sebep-i vücududur. Hem şu kâinatın rabitasıdır. Hem şu kâinatın nurudur, hem hayatıdır.”[4](#)

“İnsan, kâinatın en câmi' bir meyvesi olduğu için, kâinatı istila edecek bir muhabbet o meyvenin çekirdeği olan kalbin dercedilmiştir. İşte şöyle

---

nihayetsiz bir muhabbete lâayık olacak, nihayetsiz bir kemal sahibi olabilir.”[5](#)

Muhabbetin merkezi kalptir. Kalb, imanın mahalli, marifet ve muhabbetin tecelligâhı ve bütün feyizlerin menbaıdır. Âyine-i Samed olan kalp, beden ikliminde itaat olunan bir melik gibidir. Cenab-ı Hakk’ın marifet ve muhabbetine mazhar ve ayna olan bu kalbin değeri, bütün tasavvurların fevkindedir.

Kalp, Allah’a dost olmanın, O’nu sevmenin şevk ve heyecanı ile mesrur olur. O cemalin didarına velev bir saniyecik olsun nail olmak, o kalp sahibi için cennetlere değışilmez bir makam-ı âlâdır.

Eğer dünya zevkleri ve maşukaları, cazibeleri ile o kalbi kendisine çekmese, o kalp, muhabbet ve aşk-ı ilâhının neşesiyle huzur bulur. Zira, o cemalin sonsuz cazibesi, O’nun muhabbeti, fani ve geçici olan dünyanın birkaç günlük zevkiyle mukayese edilmez. İnsanın kalbine yerleştiren nihayetsiz muhabbet, nihayetsiz cemal ve kemal sahibi olan Cenab-ı Hakk’a mahsustur.

Nitekim bu mevzuyla alakalı Bediüzzamanın şu ifadeleri çok çarpıcıdır:

“Rahmanürrahîm ismiyle, hurilerle müzeyyen Cennet gibi senin bütün arzularına câmi’ bir meskeni, senin cismanî hevesatına ihzar eden ve sair esmasıyla senin ruhun, kalbin, sırrın, aklın ve sair letaifin arzularını tatmin edecek ebedî ihsanatını o Cennet’te sana müheyya eden ve herbir isminde manevî çok hazine-i ihsan ve kerem bulunan bir Mahbub-u Ezelî’nin, elbette bir zerre muhabbeti, kâinata bedel olabilir. Kâinat onun bir cüz’ü tecelli-i muhabbetine bedel olamaz.”[6](#)

İnsan ebed için yaratıldığından onun kalbi, dünyanın fani lezzetleri ile asla tatmin olmaz. Zira dünyada mükemmel bir saadet yoktur, uzaktan sesini duysak bile kendisine kavuşmak mümkün değildir. Dünya ancak ızdırap, meşakkat ve musibetlerin kaynağıdır. Dünyada fazilet ve marifetten başka hiçbir şey insanı tatmin ve mutlu edemez. Marifet ve muhabbetullahtan başka hiçbir şey insanı saadete kavuşturamaz.

“Evet, bu hayatın gayesi ve neticesi hayat-ı ebediye olduğu gibi, bir meyvesi de hayatı veren Zât-ı Hayy ve Muhyîye karşı şükür ve ibadet ve hamd ve muhabbettir ki, bu şükür ve muhabbet ve hamd ve ibadet ise, hayatın meyvesi olduğu gibi, kâinatın gayesidir.”[7](#)

Dünya, insanın arzu ve emellerini tatmin için kâfi değildir. Bunun içindir ki, dünyanın güzel manzaralarını kısa bir zamanda temaşa edip; onun zevk ve sürurlarını tatmak, ancak insanın iştahasını açar, fakat doyurup tatmin etmez. Dünyanın zevkleri meşru da olsa fani ve geçicidir.

Bu bakımdan akıllı insan, muhabbet hissini, *“Dünyanın bin sene mes’udane hayatı, bir saat hayatına mukabil gelmeyen Cennet hayatının ve o Cennet hayatının dahi bin senesi, bir saat rü’yet-i cemaline mukabil gelmeyen bir Cemil-i Zülcelal’in”* muhabbetine hasretmeli ve O’nun rızasına mazhar olmak için azamî gayret göstermelidir.

Saadet ve sürurla yaşamak isteyen bir kimse, kalbini, *“...her şeyin dizgini elinde, her şeyin hazinesi yanında, her şeyin yanında nâzır, her mekânda hazır, mekândan münezzeh, acizden müberra, kusurdan mukaddes, nakıstan muallâ bir Kadîr-i Zülcelal, bir Rahîm-i Zülcemal, bir Hakîm-i Zülkema”*⁸ e bağlayıp, O’na intisab etmekle saadete kavuşur.

İnsan, önce Allah’ı sevmeli, sonra O’nun namına diğer mahlukatı sevmelidir. Padişahı seven, elbette onun sarayını, bağ ve bahçelerini ve içindeki her şeyi sever. Ona itaat eder ve yasaklarından sakınır.

Kâmil mü’minlerin maksudu cennet değil, Allah’ın rızasıdır. Zira cennet mahluk ve mahduttur. Onlar mahluk ve mahdut olana değil, nihayetsiz cemal ve kemal sahibi olan mahbub-u hakikiye kavuşmaya, O’na yakın olmaya ve O’nun rüyetine mazhar olmaya aşıktırlar. Cennet ve içindekiler bu nimetin yanında hiç hükmündedir. Bu bakımdan onlar, Allah’tan başka hiçbir şeye meyil ve iltifat etmezler.

Yunus Emre bu gerçeği bütün muhabbet ehli namına şöyle ifade eder:

*"Cennet cennet dedikleri,
Birkaç köşkle birkaç huri.
İsteyene ver onları,
Bana seni gerek seni."*

Bir Hadis-i Kudside Cenab-ı Hak şöyle buyurur:

“Ya Davud! Kullarıma haber ver, beni seveni ben de severim. Bana muti olana ben de ihsan ve lütufta bulunurum, onun her meşru arzusunu yerine getiririm. Beni isteyen ben de isterim. Bana müştak olana, benim iştihakım daha ziyadedir.”

Hz. İbrahim'e (as) ; "Sen ne ile bu dostluğu kazanıp "Halilullah" ünvanına mazhar oldun?" diye sorulunca; O da: "Allah'ın isteklerini kendi isteklerime tercih ettim ve her şeyden ziyade O'nu sevdim." diye cevap vermiştir. Bir kul Allah'ı severse, Allah da onu sever. Bir mü'min Allah'ın rızasına talip olursa, Allah da ona talip olur, onu sever, onu razı eder ve cennet ve cemaliyle müşerref eder. Bir kimse Allah'a dost olmak isterse Allah da onunla dost olur. Allah'ın dost olduğu kimse ile her şey dost olur. "Dost istersen Allah yeter. Evet, O dost ise her şey dosttur."

- Peki insan Allah'ı nasıl sevecek?

Allah'ı sevmenin yolu Hazret-i Peygambere (s.a.v) uymaktan geçer. Nitekim Cenab-ı Hak, Kuran-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

"Ey Resulüm, de ki: Ey insanlar! Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah'ta sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah Ğafûrdur, Rahîmdir." [9](#)

Bu ayetten de anlaşıldığı gibi, Allah'ı sevmenin yolu ve şartı Hazret-i Peygamberi (s.a.v) sevmek ve O'nun sünnet-i seniyyesine tabi olmkatır.. Evet, O'nu seven, sünnetine ittiba eder. Cenab-ı Hakk'ın emirlerine uyar ve yasaklarından kaçınır. Böyle bir insan, her şeye rağmen, ömrünü Allah'a muhabbetle daima elemsiz ve kedersiz geçirir.

Hz. Peygamberin (s.a.v) Allah-u Teala indindeki kıymetini ve mertebesini ifade eden bir hadis-i kudside şöyle buyrulur:

"Ey Habibim! Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım."

Buna göre kâinatın, dolayısıyla insanların yaratılış sebebi olan Hazret-i Peygamberi (s.a.v) nefsimizden, ailemizden ve diğer bütün mahlûkattan çok sevmemiz aklın, vicdanın ve kâmil imanın gereğidir.

Bir şairin dediği gibi;

*"Muhabbetten Muhammed oldu hasıl,
Muhammedsiz muhabbetten ne hasıl."*

Eğer insanın kalbi muhabbetullah ve muhabbet-i Resûlullah ile dolmazsa kemal-i imanı elde etmiş olamaz. Hazret-i Peygamber (s.a.v), Hz. Ömer'e (ra) **"Ya Ömer beni ne kadar seviyorsun?"** deyince, Hz Ömer (ra): *"Ya Resûllallah nefsimden sonra en çok seni seviyorum."* diye cevap verince; Peygamber Efendimiz (s.a.v) **"Sizden herhangi biriniz beni nefsinden ve ailesinden çok sevmedikçe kâmil iman etmiş olamaz."** buyurdular. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a): *"Ya Resûllallah seni, anamdan, babamdan, aile efradımdan ve canımdan çok seviyorum."* dedi. Peygamber Efendimiz (s.a.v) da: **"Ya Ömer işte şimdi imanın kemâle erdi."** diye buyurdular.

Hazret-i Peygamber (s.a.v) insanları dünya ve ahiret zararlarından kurtarıp, iki cihanda saadet ve selamete kavuşturacak en sağlam ve en selametli yolu göstermektedir. İnsanın nefsi emaresi ise, daima kötülüğü emreder ve onu felaketlere sürükler. Demek ki, Hazret-i Peygamberin (s.a.v) şefkati, mü'minlere nefislerinden daha ileridir. Bu bakımdan her şeyden çok O'nun sevilmesi lazımdır.

Burada şöyle bir soru akla gelebilir:

- *İnsan, diğer mahlûkata karşı nasıl muhabbet etmelidir ki, bu hissi yerinde kullanmış olsun?*

İnsanın, kendi nefesine muhabbeti, onu zararlı şeylerden muhafaza ederek terbiye etmek, ana babaya muhabbet, onlara hürmet ve ömürlerinin bekası ve ebedi saadete mazhar olmaları için dua etmektir. Allah'ın büyük bir nimeti olan gençliğe muhabbet ise, onu iffetle muhafaza edip, hayırda istimal ederek ibâdetle geçirmektir.

İnsanların birbirini sevmesi de dinimizin bir emridir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v)

"Birbirinizi sevmedikçe hakiki iman etmiş olamazsınız."

diye buyurmuştur. Bu muhabbet de ancak, ihsan, ikram, yardımlaşma, tebessüm ve ülfetle mümkündür. Ülfet; dostluk, arkadaşlık, cana yakın olma demektir. Allah-u Teâlâ mü'minlerin kalblerini birleştirmiş, onların gönlüne dostluk ve ülfet doldürmüştür. Bunu devam ettirmek de her Müslüman'ın görevidir.

Peygamber Efendimiz (sav) şöyle buyurmaktadır:

"Mü'min ülfet eden ve kendisi ile ülfet edilendir. Ülfet etmeyen ve kendisiyle ülfet edilmeyen kimsede hayır yoktur."10

Abdullah Bin Ömer şöyle buyuruyor:

“Geceleri hep kaim olsam, gündüzleri oruçla geçirsem ve bütün malımı da Allah yolunda infak etsem de Allah’a itaat eden bir mü’mini sevmeden ölsem, vallahi bu yaptıklarımın bana bir faydası olmaz.”

Ülfet, mümtaz bir haslettir ve Allah’ın insanlara bahsettiği büyük bir nimettir. Bu nimetten mahrum kalanlar, tek başlarına yaşamaya ve sıkıntılı bir hayat geçirmeye mecbur olurlar.

Allah için olan muhabbetler hem lezzetli, hem daimi, hem kedersiz, hem de sevaplı olur; insanı dünya ve âhîret sadetine mazhar eder. Eğer bir insan, sevdiklerini Allah namına sevmezse, o muhabbet azap olur. Lezzetlerin elinden gitmesiyle de o lezzetler, zehirli bal hükmüne geçer. Cenab-ı Hakk’ın hesabına olmayan muhabbet, insana bir fayda sağlamaz.

Hz. Ömer (ra) rivayet edildiğine göre, Hazret-i Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“Allah’ın kullarından öyle kimseler vardır ki, onlar enbiya ve şüheda değillerdir amma, kıyamet günü Allah indindeki makamlarından dolayı onlara Enbiya ve Şüheda gıpta edeceklerdir.” Bunun üzerine sahabelerden bazıları:

“Ya Resûlallah! Bunlar kimlerdir? Amelleri nedir? Bize haber ver ki, biz de onları sevelim.” dediler. Resûlullah (s.a.v):

“Onlar bir kısım mü’minlerdir ki, aralarında bir akrabalık bağı, birbirlerine itaati gerektirecek herhangi bir mal alakası yoktur. Bunlar birbirini sadece Allah için sevenlerdir. Onların yüzleri nurdur ve kendileri de nurdan bir minber üzerindedirler. İnsanlar korktuğu zaman bunlar korkmazlar, nas mahzun oldukları zaman bunlar mahzun olmazlar.” buyurdular ve şu ayet-i kerimeyi okudular:

“Haberiniz olsun ki, muhakkak Allah’ın velileri için bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.”[11](#)

Her şeyin ifrat ve terfidi zararlıdır. Muhabbetin de ifrat ve terfidi bir kısım insanları

---

dalaletle götürmüştür. İslâm dini her şeyde gibi, muhabbetin ölçüsünü de koymuştur. İnsan kendini, ana ve babasını sever, ancak Hazret-i Peygamberden çok sevemez. Hazret-i Peygamberi (s.a.v) Allah'ın kulu ve Resûlu, esmâ-i ilâhiyenin en mükemmel aynası ve saltanat-ı ilâhiyenin en büyük bir dellalı olarak sever, ama O'na uluhiyet isnad edemez. Hıristiyanlar Hz. İsa'yı hâşâ, Allah'ın oğlu olarak, ya da O'na uluhiyet sıfatı vererek sevdiler ve dalaletle düştüler. Bunun gibi bazı insanlar da Hz. Ali'ye (ra) aşırı muhabbetten dolayı dalaletle düştüler.

İnsanın ruhunda muhabbet gibi, **korku da** mevcuttur. İnsana bu hislerin verilmesinin hikmeti, Allah'ı hakkıyla sevmesi ve O'ndan lâyıkiyle korkması içindir. Bediüzzaman Hazretleri korkunun hikmetini şöyle ifade eder:

"Cenab-ı Hak havf damarını hıfz-ı hayat için vermiş, hayatı tahrib için değil! Ve hayatı ağır ve müşkil ve elîm ve azab yapmak için vermemiştir."[12](#)

Bir ayette mealen şöyle buyrulur:

"Ey iman edenler! Allah'tan O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak Müslümanlar olarak can verin."[13](#)

Bu ayet, Müslümanların Allah'tan korkmalarını, dünyevî ve uhrevî felaketlerden korunup, hidayet ve saadete nail olmalarını emir ve tavsiye buyurmaktadır. Allah'tan korkmak insanı her türlü kötülük, zarar ve gûnahtan muhafaza eder ve onun ebedi saadeti kazanmasına vesile olur.

"Allah, ibadetleri ancak müttaki müminlerden kabul buyurur."[14](#)

"Allah, kendisini küfürden ve isyandan muhafaza edenleri sever."[15](#)

"Biliniz ki, Allah'ın yardımı her cihetle müttakilerle beraberdir."[16](#)

gibi bir çok ayet, bu hakikatı açıkça ifade etmektedir.

İmanı muhafaza için günahlardan kaçınıp emir dairesinde hareket etmek her mümin için gereklidir. Çünkü, günah işleyen bir kimse iman dairesinden çıkmasa bile, küfre giden yola bir kapı açmış olur. Bediüzzaman Hazretlerinin dediği gibi; *"Her bir günah*

çinde küfre gidecek bir yol vardır.” Onun için hemen tövbe ve istiğfar etmek lazımdır.

Günahlardan kaçınıp, dinin emirlerini yerine getiren bir insan, imanını bu tehlikeden koruduğu gibi, Allah katında da insanların en çok ikram edileni ve en sevgilisi olur.

İnsanın Cenab-ı Hakk'ın azabını düşünerek, akibetinden korkması ve endişe içinde olması iktiza eder. Bir insanın Allah'tan korkması ve akibetinden endişe etmesi yaratılışın ve aklın gereğidir. Bundan dolayıdır ki, sahabeler, evliyalar ve hatta cennetle müjdelenen aşere-i mübeşşere dahi acaba bu emaneti hüsn-ü hatime ile teslim edebilecek miyim? diye akibetlerinden daima endişe etmişler ve hüsn-ü akibet için her an Allah'a niyazda bulunmuşlardır.

Allah'tan korkmanın birçok mertebesi vardır. En aşağı mertebesi, insanın kendini küfürden sakınması, vasat mertebesi kişinin günahlardan sakınmasıdır. En yüksek mertebesi ise, insanın Cenab-ı Hakk'ın muhabbet ve marifetine mani olacak her şeyden kalbini muhafaza etmesidir

Dinin en büyük gayesi, Allah'ın muhabbet ve mehafetini kalplere yerleştirmesidir. Her hikmet, güzellik ve iyilik Allah korkusundan doğar. İnsanlara fazilet hissini veren Allah korkusudur. Cenab-ı Hak kendisinden korkanı sever ve kendisinden hakkıyla korkanı korkutmaz. Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadis-i şeriflerinde *“Allah korkusundan ağlayan göze cehennem ateşi dokunmaz.”* buyurmuştur. Allah'tan korkanın âhiretteki yeri cennettir, korkmayanın yeri ise cehennemdir. İmanı kemaline eren bir mümin, Allah'tan korkmaktan lezzet alır.

Allah korkusunun kalplerde tecellisi müslüman için büyük bir lütuftur ki, onu isyandan, dalaletten muhafaza eder. Bir ayette mealen şöyle buyrulur:

“Kim Allah'a ve Resûlüne itaat eder, Allah'tan korkar ve O'na karşı gelmekten sakınırsa, işte onlar başarıyı elde edenlerin ta kendileridir.” [17](#)

Allah korkusunun hâkim olduğu kalpler her iki dünyanın saadetine nail olurlar. Namus, iffet, haysiyet ve şerefin koruyucusu Allah korkusudur. Bir insanın kalbinden Allah korkusu silinirse, artık o insanda bu ulvî değerlerden hiçbir eser kalmaz. Bu konuda merhum Mehmet Akif ne güzel demiştir:

*"Ne irfandır veren ahlâka yükseklik ne vicdandır.
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Yürekler çekilmiş farz edilsin havfı Yezdan'ın
Ne ahlâkın kalır tesiri katiyen ne de vicdanın."*

Allah korkusu insanları bütün dalaletlerden, tehlikelerden ve nice afetlerden kurtararak sırat-ı müstakime götürür ve insanın aklına nur ve rehber olur.

Erbab-ı irfan buyururlar ki, **“Allah korkusu ikidir: Biri, Cenab-ı Hakkın azabından korkmaktır ki, Allah’a isyan edenlerin korkusu bu kavildendir. Diğer ise; Allah-u Teâlâ’nın celal ve azametini tefekkürden meydana gelen bir korkudur. Bu korku hiçbir mahlûkun -ister melek-i mukarreb olsun ister nebiyy-i mürsel olsun- kalbinden çıkmaz.”**

Güneş sisteminde, nizâmın sağlanması ve bu sistemden beklenen neticenin alınması, ancak cazibe ve dâfia (çekme ve itme) kuvvetlerinin bir merkeze bağlanmasıyla mümkündür. İnsan ruhunun ahenk içinde, arzu edilen kemâlâta erişmesi de muhabbet ve korku hislerinin Allah'a bağlanmasıyla olur.

Hem insan, Allah’tan korkmalıdır. Çünkü O, **Rahman** ve **Rahîm** olduğu gibi, **Kahhâr** ve **Cebbâr**’dır, **Azîz** ve **Celil**’dir de. O’nun izzet ve celâline dokunan, karşısında Cehennemi bulur. Evet, *“Şu kâinatın haşmetli Mâlik’inin elbette cezası da dehşetlidir.”*

İnsandaki korku ve sevgi, terakkinin iki büyük esası olan “ takva ve amel-i sâlihi” meyve verir. İnsan Allah’ı sevmek, O’na itaat etmek ve O’ndan korkmakla rızâya nail olur.

İnsandaki havf ve muhabbeti Bediüzzaman Hazretleri, vecîz bir üslûpla şöyle tahlil etmektedir:

“İnsanın havfe ve muhabbete âlet olacak iki cihaz fitratında dercolumuştur. Alâküllihal o muhabbet ve havf, ya halka veya Halika müteveccih olacak. Hâlbuki halktan havf ise, elim bir beliyedir. Halka muhabbet dahi, belâli bir musibettir;Çünkü sen öylelerden korkarsın ki, sana merhamet etmez veya senin istirhamını kabul etmez. Şu halde havf elim bir belâdır.”

"Demek, sevdiğin şeyler ya seni tanımıyor, ya seni tahkir ediyor, ya sana refakat etmiyor. Senin rağmına müfarakat ediyor. Madem öyledir, bu havf ve muhabbeti öyle birisine tevcih et ki, senin havfın lezzetli bir tezellül olsun. Muhabbetin zilletsiz bir saadet olsun. Evet, Hâlik-ı Zülcelâl’inden havf etmek, O’nun rahmetinin şefkatine yol bulup iltica etmek demektir. Havf, bir kamçıdır; O’nun rahmetinin kucağına atar. Malûmdur ki, bir valide, meselâ bir yavruyu korkutup sinesine celbediyor. O korku, o yavruya gayet lezzetlidir. Çünkü; şefkat sinesine celbediyor. Hâlbuki bütün validelerin şefkatleri, rahmet-i İlâhiyye’nin bir lem’asıdır. Demek, havfullahda bir azim lezzet vardır. Madem havfullah’ın böyle lezzeti bulunsa, muhabbetullahda ne kadar nihayetsiz lezzet bulunduğu malûm olur. Hem Allah’tan havf eden,

---

başkalarının kasavetli, belâlı havfindan kurtulur. Hem Allah hesabına olduğu için mahlûkata ettiği muhabbet dahi, firaklı, elemli olmuyor.” [18](#)

Ayrıca, şunu da belirtelim ki, sevgi ve korku, ferdî ve içtimâî hayat için en büyük iki unsurdur. Bir hâne idaresinden, köy, şehir ve devlet idaresine kadar cemiyet hayatının her kademesinde nizâmın zembereği, intizamın esası sevgi ve korkunun beraber ve dengeli olmasıdır. İnsanlar arasında hürmet ve şefkatin, itaat ve disiplinin bu temele dayanmasıyla içtimâî hayatta ahenk hâsıl olur. Gayr-i meşru şeylere karşı olan meyil, ancak Allah korkusuyla dizginlenir.

Dipnotlar:

- [1](#) Nahl Suresi, 16/7.
- [2](#) Şualar.
- [3](#) Ra'd Suresi, 13/ 28.
- [4](#) Sözler.
- [5](#) Sözler.
- [6](#) Sözler, s. 360.
- [7](#) Lem'alar.
- [8](#) Sözler.
- [9](#) Al-i İmran, 3/31.
- [10](#) Müsned, 2/4, 5, 335.
- [11](#) Yunus Suresi, 10/62
- [12](#) Mektubat
- [13](#) Al-i İmran Suresi, 3/102
- [14](#) Maide Suresi, 5/27
- [15](#) Tevbe Suresi, 9/ 4
- [16](#) Bakara Suresi, 2/194
- [17](#) Nur Suresi 24/52
- [18](#) Sözler.